

*Vatanın için en fazla ne yapabilirsin?
Ölmek onun yaptığıının yanında hiç kalır!*

GAVUR MÜMİN

Albay Mümin Aksoy

Dr. Selim Erdoğan

Geçtiğimiz yıllarda çok popüler bir tv dizisi vardı; “**Vatanım Sensin**”. Burada Albay Cevdet karakterinin, vatanına hizmet için “*milletine ihanet ederek düşman ordusu saflarına geçen ve gerçekte Anadolu’daki Milli Mücadele için casusluk yapan*” fedakar bir Türk subayının hikayesi anlatılıyordu.

Tabii fedakarlığın derecesi ile dizideki bazı abartılı kurgular olayın gerçekçiliğini ortadan kaldırıyor. Tarihini dizilerden öğrenmeye meyilli izleyici kitlesi bile “*yok artık, bu kadar da olur mu?*” diyor.

Olur!

Burada anlatılan hikaye değiştirilmiş olsa da, özünde doğrudur. Bu hikaye Milli Mücadele yıllarında bilinen adıyla Gavur Mümin’in, yani Albay Mustafa Mümin Aksoy’un hikyesidir.

Osmanzade Mustafa Mümin 1892 yılında İzmir’de, varlıklı ve tanınan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Osmanzade İbrahim Bey’in oğludur. Mensubu olduğu Osmanzade ailesi mütareke yıllarında İzmir’de o kadar etkili, o kadar güçlüydü ki, bugün bile İzmir’in muhtelif semtlerinde “Osmanzade” adını taşıyan sokaklar, mahalleler, çeşmeler bulunmaktadır.

İzmir’de iyi bir eğitimin ardından 1911 yılında teğmen rütbesiyle Osmanlı Ordusu’nda göreve başlamış, Balkan Harbi’nde Çatalca mevzilerinde, Birinci Dünya Savaşı’nda ise Çanakkale’de, Süveyş Harekatı’nda çarpışmıştır. 15 Mayıs 1919’da İzmir’in Yunan ordusunca işgali öncesinde İstanbul’dan İzmir İl Jandarma Komutanlığı emrine gönderilen Yüzbaşı Mustafa Mümin, Yunanların işgal sırasında yaptıkları katliamları, Türk halka karşı işledikleri suçları ayrıntılı raporlar halinde İstanbul’a bildirmiş, bu insanlık suçlarından dünya onun hazırladığı raporlar sayesinde haberdar olabilmiştir. İşgali takip eden günlerde İzmir - Aydın - Balıkesir bölgesinde hızla ortaya çıkan Kuvayı Milliye müfrezelerine Yunan kuvvetleri hakkında bilgi sağladığı gibi, karargahtan kaçırabildiği telefon, kablo, mühimmat gibi malzemeyi de onlara iletmiştir. Ankara’da BMM’nin açılması ve milli güçlerin kendisiyle temasa geçmesiyle, bilgi ve istihbarat akışının yönünü de Ankara’ya çevirmiştir.

Bir süre sonra kente tamamen hakim olmak isteyen Yunanlar, Osmanlı’nın İzmir’deki kalan son askeri gücünün, cılız jandarma taburunun da kentten ayrılmasını isterler. İşgalcilerle ters

düşmek istemeyen İstanbul hükümetinin (jandarma komutanlığı) talimatıyla birlik Balıkesir'e naklolur. Daha sonra da birlikteki subaylar teker teker Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde savaşmaya giderler. Mustafa Mümin de Balıkesir'de kalmasının İstiklal Savaşı'na bir faydası olmayacağını düşünerek Kuvayı Milliye'ye katılmak için Ankara'ya gitmek ister ve Anadolu hareketine katılmak isteyen her subay gibi onun durumu da Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilir. Ankara'dan bu talebe "ret" cevabı verilir. Yıllar sonra, 1923 yılında Mustafa Mümin'in neden "vatanseverliği şüpheli" anlamına gelen "ret" cevabıyla Ankara tarafından geri çevrildiği anlaşılabacaktır.

Ankara tarafından Mustafa Mümin'e "*İzmir'de kalması, Anadolu direnişi için istihbarat sağlaması*" emredilmiştir. Ancak subay hüviyetiyle kente dönmesi mümkün değildir. O da uydurduğu bir miras bahanesiyle birliğinden ayrılır, aldığı izin müddetini aşar, zamanında geri dönmez. Bunun sonucunda da Fransız işgal gözlem subayının raporu doğrultusunda, Mart 1920'de Osmanlı Ordusu ile ilişkisi kesilir. Mustafa Mümin artık bir sivil Türk subayıdır, tıpkı emrine girdiği Mustafa Kemal Paşa gibi.

Ancak sivil dahi olsa, Yunan karargahı tarafından yurtseverliği tescilli bir asker olduğundan kente dönmesi kolay olmaz. Güçlkle alabildiği bir vesika sayesinde, "tüccar" kimliğiyle İzmir'e döner. İşte Mustafa Mümin'in asıl hikayesi burada başlar.

Mustafa Mümin'in firarda olduğu dönemde İzmir'de gıyabında da bir takım gelişmeler olur. İşgal döneminde İzmir Belediye Reisi olan Hacı Hasan Paşa Yüzbaşı Mustafa Mümin'in dayısıdır. İşgali müteakiben Yunanlarla iyi ilişkiler kuran, hatta "işbirlikçi" olmakla suçlanan Hacı Hasan Paşa işgalcilere "yeğenin artık uslu duracağına" söz verir ve hakkındaki gıyabi yakalama emrini kaldırır.

Mustafa Mümin dönüşünde çevresindekileri şaşkırtacak derecede değişmiştir. O "millici" ve yurtsever Mustafa Mümin gitmiş, yerine Yunan askerlerle gezip tozan, onlarla gece davetlerine katılan şımarık bir genç gelmiştir. Zaman içerisinde Mustafa Mümin Yunanlara İzmir'deki direnişle ilgili bilgiler de taşımaya başlar. Artık karargaha rahatça girip çıkan bir işbirlikçi olduğu dilden dile konuşulmaktadır.

Gavur Mümin'in çıkmadığı, Afrodit'in sahne aldığı gece kulübü, Sporting Klüp

Bu arada, İzmir'in ünlü gece kulübü Club Sporting'de sahneye çıkan varyete Afrodit'i kendine aşık etmeyi başarır. Rum asıllı Afrodit aynı zamanda üst düzey Yunan subaylarıyla (hatta bir ifadeye göre Büyük Taarruz sonrasında Haczanestis'in yerine başkomutanlığa getirilen Trikupis ile) da birlikte olmaktadır. Yine bir Yunan Generalinin kızıyla da gönül ilişkisi yaşadığı belirtilmektedir.

Çok geçmeden Mustafa Mümin İzmir’de yaşayan Türkler için “1 numaralı hain, işbirlikçi” olur. Bunda Yunanlara yakın olan belediye reisi dayısının da payı vardır elbette. İzmir’deki Yunan birliklerinin komutanı General Zafırou’nun da güvenini kazanan Mustafa Mümin artık kentte “**Gavur Mümin**” olarak anılmaktadır. Daha işgalin ilk gününde 400’den fazla şehit vermiş olan İzmir Gavur Mümin’i nefretle anmakta, halk sokakta, çarşıda karşılaştığında ona türlü hakaretler etmekte, hatta yüzüne tükürenler olmaktadır.

O günleri kendisi daha sonra şu şekilde anlatacaktır; “... *Kurtuluşu için ölesiye, öldüresiye dövuştüğüm İzmir’de yüzüme bile tükürenler oldu. İtiraf edeyim ki o tükürükler, çarpıştığım cephelerde yediğim kurşunlardan daha fazla acı ve ıstırap verdi bana... Ama ne yapayım ki, o sırada içerisinde bulunduğum durum ve şartlar gerçekteki durumu açıklamama engeldi. Ölmekten değil de, bir şeyden çok korkuyorum: Gerçeği anlatamadan ölmek ve tarihe bir vatan haini olarak geçmek?*”

Doğduğu, büyüdüğü, sevdiği – sevildiği bir kentte, bütün halk tarafından “vatan haini”, “alçak” olarak bilinmek!

Sokakta hakarete uğramadan, küfür işitmeden bir tek adım atamamak!

En kötüsü ise annenin – babanın seni “ailenin yüz karası”, “hain evlat” sanması!

Derdini kimseye anlatamamak, çok istesen de “vatanın kurtuluşu için” gerçeği sadece kendine saklamak zorunda kalmak; susmak, susmak!

Neyle karşılaşırırsan karşılaş, rolünü hiç hata yapmadan oynamaya devam etmek!

Gerçek bir vatansever için ölümden beter bir acıdır bu.

Oysa İzmir’in nefret ettiği, "vatan haini" olarak bildiği Gavur Mümin, bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine verilen gizli görevle, mensubu olduğu Türk Ordusu'ndan ayrılarak Yunan safına sızmış bir casustur. Bir yandan kendisi bizzat Yunan karargahı içinde bulunarak ya da Afrodit aracılığıyla Yunan kurmayından istihbarat toplarken, bir yandan da oluşturduğu birkaç kişilik küçük ama etkili ekibiyle İzmir ve çevresinde Kuvayı Milliye adına istihbarat faaliyetlerini yönetmektedir.

Bu faaliyetleri sırasında Yunanların İnönü mevzilerine hangi gün ve saatte taarruz edeceği bilgisinden Küçük Asya Ordusu'nun birlik yapısı, asker sayısı ve dağılımına, eldeki silah ve mühimmat dökümünden lojistik destek noktalarının yerlerine kadar akıl almaz önemde bilgileri Ankara'ya iletmeyi başarmıştır. En büyük katkılarından birisi de Ankara'ya bizzat Kuvayı Milliye'ye sızmış Yunan ajanlarının kimliklerini ve yerlerini bildirmesi olmuştur. Bu sayede kısıtlı silah ve mühimmat, az sayıda askerle bile olsa İstiklal Savaşı'nı teknolojik olarak üstün bir düşmana karşı büyük bir gizlilikle yürütme şansımız olmuştur.

Ancak bir şekilde Anadolu Direnişi'ne sızmayı başarmış bir Yunan ajanı Türk en sonunda Mustafa Mümin Bey'i deşifre eder ve durum Yunan işgal kuvvetleri karargahına iletilir.

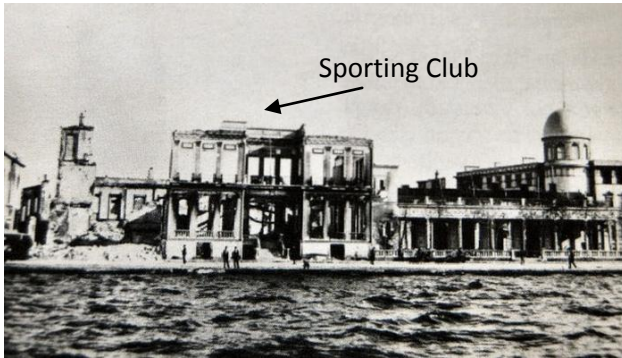
Gavur Mümin Kemeraltı'nda Yunan askerleri tarafından yakalanır ve Atina'ya gönderilerek askeri mahkemeye çıkarılır. Cezası önce "idam" olarak verilse de, daha sonra başta dayısının araya girmesi olmak üzere, çeşitli sebeplerle infaz geciktirilir. Mustafa Mümin Bey'in hem İzmir'de hem de Atina'da tutuklu kaldığı süre boyunca ağır işkence gördüğü de bilinmektedir.

Bu sırada Büyük Taarruz ile Yunan ordusu büyük bir bozguna uğrar, işgal ettiği bütün Batı Anadolu'yu boşaltarak kaçır. Ancak kaçarken geride sayısız esir bırakmıştır. Bunların arasında Ordu Başkomutanı Trikupis, General Dijenis, General Khalidopoulos gibi Yunan Ordusu'nun en üst düzey komutanları da bulunmaktadır. Bu önemli isimlerin akıbetleri söz konusu olunca, Yunanlar ellerindeki tüm Türk tutsaklarla birlikte Osmanzade Mümin Bey'in de infazını durdurur ve cezasını müebbet hapse çevirir.

Bu sırada Lozan görüşmeleri başlar. Tüm tarafların görüştüğü kapitülasyonlar, Düyun-u Umumi gibi genel konuların yanı sıra, Türk ve Yunan heyetlerinin konuştuğu ikili konular da bulunmaktadır. Bunlardan biri de "tutsakların karşılıklı değişimi" konusudur. Yunanlar generallerini bir an evvel geri almak istemektedir. Bu amaçla pazarlıklar başlar; Yunan tarafı öncelikli olarak Ordu Başkomutanı General Trikupis'i kurtarabilmek için ellerindeki en rütbeli Türk subayı olan Miralay Cafer Tayyar (Eğilmez) Bey'i geri vermeyi önerirler. Bir başka deyişle "en rütbeliye karşılık en rütbeli" takası önerilir. Cafer Tayyar Bey İstiklal Savaşı'nın başında Edirne'de Kuvayı Milliye Trakya Umum Kumandanı olarak bulunduğu sırada Trakya'yı işgal için taarruz eden Yunanlarla çatışma sırasında atından düşmüş ve öldü sanılmış, sağ olduğu anlaşılınca tutsak olarak Yunanistan'a götürülmüş, ancak düşme sırasında aldığı darbe ve Yunanlara karşı Kuvayı Milliyeci duruşundan hiç taviz vermemesi nedeniyle tutsaklığı da çok sıkıntılı olmuş bir Türk subayıdır. Türk Ordusu içinde çok sevilmektedir.

Buna rağmen Yunanların bu "en üst seviyede takas" önerisine Ankara'dan, bizzat Mustafa Kemal Paşa'dan yanıt gelir; "*hayır, Trikupis'e karşılık Mustafa Mümin'i alacağız*".

Bu takas herkeste hayret uyandırsa da 5 Nisan 1923'te gerçekleşir ve Osmanzade Mustafa Mümin Bey, yani Gavur Mümin vatanına, İzmir'e geri döner. Geri döndüğünde yanmış, yıkılmış İzmir'de eski hayatından, sevdiklerinden geriye çok az şey kaldığını görür. Ama en önemlisi Club Sporting yanmış, sevdiği kadın Afrodit de o mahşer günü orada can vermiştir.

Gavur Mümin İzmir'e dönmüştür ama onu tanıyan herkes hala "Yunan işbirlikçisi", "vatan haini" olarak tanımaktadır. Onun asıl hikayesini bilen çok az kişi vardır ve bir an önce gerçekleri (en azından anlatabileceği kadarını) anlatıp aklanmak, uğurunda neredeyse her şeyini yitirdiği vatanında yeniden başı dik dolaşmak istemektedir. Bu amaçla Askeri

Mahkemeye çıkarılır, açıklanabilecek her şeyi anlatır. Mahkeme sonunda "*vatan haini değil, kahraman bir asker, Milli Güçler adına Yunan tarafında casusluk yapan, bunu da başarıyla gerçekleştiren bir gizli görevli*" olduğu hükmüne varılır. Kendisine İstiklal Madalyası verilir ve 30 Ağustos 1923'te Binbaşı rütbesine terfii ettirilerek Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki görevine iade edilir. Soyadı Kanunu yürürlüğe girdiğinde de bütün aile o köklü "Osmanzade"

namını değil, “Aksoy” soyadını alır. Mustafa Mümin Aksoy 1942 yılında Yarbay, 1946 yılında Albay rütbesine terfi eder.

Albay Mustafa Mümin Aksoy’un İstiklal Savaşı’ndan sonraki hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Binbaşı rütbesiyle Silahlı Kuvvetler’e geri dönmesinden itibaren 1926 yılına kadar, yaklaşık 2,5 sene İzmir İl Jandarma Komutanlığı’nda görev yapmıştır. Daha sonra görev yeri çoğunlukla doğu bölgelerimiz olmuş, ayrıntıları devlet sırrı olarak gizli tutulsa da, doğu isyanlarının bastırılmasında etkin görev aldığı bilinmektedir. Ulaşılabilen bazı belgelerden Albay Mümin Aksoy’un askeri istihbarat konusunda çalıştığı, mahiyeti sır gibi saklanan gizli görevlerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

1948 yılında, yine doğu görevindeyken zatürreye yakalanarak hayatını kaybeder.

Hiç evlenmemiş, hiç çocuğu olmamıştır. Kız kardeşine bir defaya mahsus olarak 3.500 TL verilir.

Osmanzade Mustafa Mümin Bey, Gavur Mümin, Albay Mümin Aksoy; son derece varlıklı, nüfuz sahibi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, çok iyi eğitim almış, ancak zengin, refah içinde bir hayat sürmek yerine kendisini ve tüm geleceğini vatani için harcamayı tercih etmiştir. 50 yıllık kısa yaşamının özeti; “*vatani için bir insanın yapabileceği en büyük fedakarlığı yaptı; yaşarken her gün defalarca öldü*” şeklinde olabilir.

Albay Mustafa Mümin Aksoy bugün İzmir Balçova’daki aile kabristanında yatmaktadır.

Not:

Bu biyografi başta Yaşar Aksoy olmak üzere Erdoğan Baysal, Doç. Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu, Ergun Hiçyılmaz gibi pek çok araştırmacının eserlerinden, belge ve bulgularından derlenmiştir.

Bu büyük kahramanın hayatını araştırmak için çok büyük emek sarf eden bu yazarlara teşekkürlerimle...